

Yerel Yönetimlerde E-Devlet Uygulamaları ve Yerel Demokrasiye Katkıları

Mehtap YEŞİLORMAN*

Firdevs KOÇ**

Özet

Yerel yönetimler, demokrasinin gelişimi açısından önemli bir yere sahip olan yönetsel birimlerdir. Nitekim bilim adamlarının önemli bir kısmı yerel yönetimleri, demokrasinin okulu olarak görmektedirler. Merkezi yönetimlere kıyasla mekânsal açıdan halkla daha yakın ilişkiler içerisinde olması, yerel yönetimlerin demokratikleşme ve siyasal katılım açısından önemini bir kat daha arttırmaktadır. Öte yandan, e-devlet uygulamalarının gerek ülke ve gerekse yerel düzeyde demokrasinin gelişimine büyük katkılarda bulunduğu inanılmaktadır. Yerel hizmetlerde e-devlet uygulamalarının kullanılmaya başlaması; hem hizmette verimliliği, hem de vatandaş memnuniyetini arttırmaktadır. Zira halk, 7/24 sloganıyla karakterize edilen e-devlet uygulamaları sayesinde zamandan bağımsız olarak hizmet alabilmekte ve karar alma süreçlerine katılabilmektedir. Örneğin bilişim teknolojileri vergi işlemlerinden, harç işlemlerine; belediye otobüs modellerinin seçiminden, sunulacak hizmetlerin niteliğine kadar halkın karar alma süreçlerine kolaylıkla ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla yerel demokrasilerde, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmanın demokratikleşme düzeyine ne tür katkılarda bulunacağı bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Araştırmada, bilişim teknolojilerinin demokratik sürecin işleyişine yerel düzeyde sağlayacağı avantajların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Buna bağlı olarak çalışma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel düzeyde kullanımını niteleyen e-devlet uygulamaları ile sınırlandırılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel demokrasilerin gelişimine kazandıracığı avantajlar teorik düzeyde yapılacak bir analizle tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda e-devlet uygulamalarının, yerel demokrasinin gelişmesine önemli katkılarda bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca, e-devlet uygulamalarının hem ülke, hem de yerel demokratikleşme düzeyinin yükselmesinde etkili bir faktör olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi, E-Devlet, E-Demokrasi, Bilişim Teknolojileri.

1. GİRİŞ

Yerel yönetimler, yönetim alanının asli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Yerel yönetimler kendi başına farklı bir yönetsel birim oluşturmakla birlikte, merkezi yönetimlerden ayrı düşünülmemektedirler. Kaldı ki, merkezi yönetimlerin tamamlayıcısı olarak görülen yerel yönetimlerin desteği olmaksızın genel anlamda yönetsel başarıdan da söz edilemez. Diğer bir ifadeyle, merkezi yönetimlerin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin önemli bir payı bulunmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin ulusal amaçlara ulaşılmasında karşılıklı bir etkileşim ve işbirliği içerisinde olmaları bir zorunluluktur. Çünkü yönetsel alanın

* Doç. Dr., Fırat Üniv. İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Bölümü, Elazığ, e-mail: myesilorman@yahoo.com

** Arş. Gör., Fırat Üniv. İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Bölümü, Elazığ, e-mail: fikoc44@hotmail.com

her iki boyutu da aynı sistem içerisinde yer aldıkları gibi, bu yapının gerektirdiği ortak kurallar çerçevesinde işleyişlerini sürdürmek durumunda olan unsurlardır. Yani genel olarak benimsenen siyasal rejim çerçevesinde hem merkezi yönetim, hem de yerel yönetimler söz konusu yapının gerektirdiği kurallara tabi olarak birbiriyle koordinasyon içerisinde fonksiyonlarını yerine getirmek durumundadırlar.

Demokratik rejimlerde de merkezi ve yerel yönetimler demokrasinin gerektirdiği kurallar doğrultusunda iki farklı, ancak birbirini tamamlayan yönetsel unsurlar olarak faaliyette bulunmaktadır. Karşılıklı etkileşim çerçevesinde yürütülen bu faaliyetler, demokratik rejimlerin hedeflerine ulaşmasında son derece önemli bir rol oynamaktadırlar. Merkezi yönetimin bu açıdan genel toplumsal ve siyasal amaçların gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin desteğine duyduğu zorunlu ihtiyaç bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Nitekim merkezi yönetime kıyasla halkla daha yakın bir etkileşim içerisinde bulunması yerel yönetimleri gerek demokratik yönetimler ve gerekse merkezi yönetimler için vazgeçilmez bir unsur haline getirmektedir. Yerel yönetimlerin demokratik rejimleri doğrudan demokrasi hayaline yakınlaştıran yönetsel birimler olarak görülmeleri de, onların önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu açıdan demokratikleşme çabaları konusundaki dikkatleri üzerine çeken yerel yönetimler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin başlattığı e-devlet uygulamaları kapsamındaki e-belediyecilik ile birlikte yepyeni bir sürece girmiştir. O nedenle, bu çalışmada yerel yönetimlerin e-devlet ve özel anlamda e-belediyecilik sürecindeki gelişmeler kapsamında demokratik sürecin işleyişinde elde ettiği avantajlar inceleme konusu edilmiştir. Diğer taraftan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel yönetimlerde kullanımının adı olarak e-belediyecilik ile sınırlandırılan araştırmada bilişim teknolojilerinin yerel demokrasilerin gelişimine olan katkıları da teorik düzeyde yapılacak analizlerle tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. E-DEVLET UYGULAMALARI KAPSAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN E-DÖNÜŞÜMÜ

Daha önce ifade edildiği üzere, yerel yönetimler merkezi yönetimlerle birlikte siyasal-yönetsel sistemin temel unsurlarını oluşturmaktadırlar. Yönetim alanında taşıdığı önem nedeniyle yerel yönetimlere yönelik yoğun dikkatler kavrama ilişkin bir tanım zenginliğine yol açmıştır. Söz konusu tanımlar içerisinde genel kabul gören bir tanıma göre yerel yönetimler, yerel halk tarafından seçilmiş kişilerce yönetilen, bir tüzelkişiliği olan, bağımsız

ya da özerk bir konumu ve kendisine ait bir maliyesi bulunan yönetsel kurum (Güler, 2006: 44) olarak kabul edilmektedir.

Yerel yönetimler, içinde bulunduğumuz dönem itibarıyla demokratik sürecin işleyişine sağladığı katkılar açısından önemi her geçen gün biraz daha artan yönetsel birim haline gelmiştir. Özellikle küreselleşme sürecinde yerel birimler ve kentlerin önem kazanmasıyla birlikte; hizmet yerinden yönetim ve halkla beraber yönetim kavramları önem kazanmaya başlamıştır (Kaypak, 2010: 258). Küreselleşmenin etkisiyle dünyanın küçük bir köy haline dönüşmesinde önemli bir payı bulunan bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere ayak uydurmak durumunda kalan yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir (Emini, 2009: 41). Zira bilgi çağının gerektirdiği kent yaşamını kolaylaştıran planlı ve programlı faaliyetlerin yürütülmesi sürecinde kişi ve kurumların yerel yönetimlerden beklentileri sürekli artmakta, belediye hizmetlerinde etkinlik ve verimlilik, daha düzenli ve sağlıklı bir çevre temel talepler olarak ön plana çıkmaktadır. Artan talepler karşısında sürekli gelişen bilişim teknolojileri, yerel yönetimlerin çok yönlü hizmet verme ihtiyaçları doğrultusunda yeni ufuklar açmakta ve sorunlara daha uygun çözümler sunabilmektedir (Geymen ve Kardeş, 2006). Bilişim araçları sayesinde yerel yönetim birimi ile diğer kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları arasındaki bilgi akışı ile yerel yönetim birimi ve vatandaş arasındaki bilgi akışı daha kolay, ucuz, güvenilir ve hızlı bir biçimde sağlanabileceği gibi; bilgi depolama, işleme, raporlama ve sunma kapasitesi arttırılmış, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızlı bir şekilde cevap verebilen dinamik bir yerel yönetim yapısı oluşturulmuştur (Emini ve Kocaoğlu, 2011: 180). Nitekim Amin'in de ifade ettiği gibi, tarihsel süreçte yerel yönetimlerin bilgiyi yönetme yöntemleri de zaman içerisinde değişmektedir. 1960'lı yıllara kadar manuel yöntemlerle yapılan işlemler, 1960'lı yıllarda otomasyona geçmiş ve örgüt içi etkin bilgi akışı sağlanmıştır. 1970 ve 80'li yıllarda interneti ve kurumsal ağları da içine alan karar destek sistemlerinin ortaya çıkması yerel yönetimlerin işlevlerini olumlu bir şekilde etkilemiştir. Chen ve Gant ile Torres; 1990'lı yılların sonundan itibaren devletler açısından vatandaşa ve iş dünyasına elektronik bilgi ve hizmet sağlama amacı güden elektronik devlet projelerin ortaya çıktığını vurgulamışlardır. Bu şekilde sürekli güncellenen bilgilere erişim, maliyet ve zaman kazanımı, vatandaş beklentilerine daha ileri bir düzeyde tepki verebilme, paylaşım ve işbirliği kültürünün oluşumunun yanı sıra yönetimde geleneksel duvarlar da yıkılmıştır (Emini ve Kocaoğlu, 2011: 184–185).

Yerel yönetimlerin bilgi ve iletişim teknolojileri ile daha yakından ilgilenmelerine yol açan nedenlerden biri olarak işlevsel olarak görevlerindeki değişim gösterilebilir.

Günümüzde, değişen dünyanın sosyo-ekonomik parametrelerine paralel bir şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, yönetimlerde değişime ayak uydurma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Yönetimde bilişim sistemlerini gereği gibi kullanan ülkeler, bir üst aşama sayılan e-dönüşüm içerisine girmiş bulunmaktadır. İnternet teknolojisinin kamu yönetiminde yaygın bir biçimde kullanılmaya başlaması ile birlikte, merkezi yönetim dışında yerel yönetimlerde de e-devlet uygulamalarına dönük çabalar artmıştır (Kaypak, 2010: 257). Zira kamu yönetiminde modernleşme ve yeniden yapılanma çalışmalarının anahtar kavramlarından biri olan e-devlet, kamu yönetimlerinin bilgi toplumunun imkânlarının kullanmasında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda internetteki önemli gelişmeler; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutta bireylerin ve kurumların kamu hizmetine yönelik beklentilerini artırmıştır. İnternet kullanımındaki şaşırtıcı gelişme ve e-ticaretin özel sektördeki başarısı, kamu hizmetlerinin vatandaşlara elektronik ortamda sunulması konusunda kamu yönetimi üzerinde bir baskı oluşturmuş olduğu gibi, oluşturmaya da devam etmektedir. Bu nedenle ülkeler, e-devlet girişimleri kapsamında interneti yaygınlaştırmak ve bilgisayar okur-yazarlığını artırmak için çeşitli politikalar geliştirmek ve projeler üretmek için çalışmaktadırlar. Yani, e-devlet çalışmalarıyla devlet, artık özel sektör gibi internet imkânlarından yararlanarak hem kamu kurum ve kuruluşlarının kendi aralarındaki ilişkilerini basitleştirmeye çalışmakta; hem de vatandaşlara verilen kamu hizmetlerinin daha kapsamlı, daha hızlı yapılması için çaba sarf etmektedir (Şahin, 2007: 162). Bu ise, vatandaşların yerel yönetimler tarafından yürütülen hizmetlere ilişkin memnuniyet düzeylerini yükseltmeye yardımcı olmaktadır.

Yerel yönetimler hizmet alanının genişlemesi ve yetkilerinin arttırılması ile halka yerinde ve daha hızlı hizmet sunabilmek ve halkın katılımını yönetime yansıtılabilmek amacıyla da e-devlet uygulamalarına ihtiyaç duymuşlardır. Yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen e-devlet uygulamalarını ifade etmek üzere e-yerel yönetimler terimi kullanılmaktadır. Söz konusu uygulamalar Altınok ve Bengşir'in de söz ettiği gibi, merkezi hükümet birimleriyle eşgüdüm içerisinde hizmet üretme ve sunma; yerel halkın yönetime katılımını sağlama ve yerel düzeyde e-yönetimi gerçekleştirme; yerel yönetim birimlerinin etkili ve verimli hizmet sunmalarına olanak kılma (Şahin, 2007: 167) avantajlarını beraberinde getirmiştir. Benzer bir biçimde, Waisanen de yerel yönetimlerin birçoğunun bugün artık e-yönetim çerçevesinde kamu iş süreçlerinin dönüşümünün sağlanması ve yurttaşlar ile etkileşimli çalışma gibi uzun dönemli amaçları da planları içerisine yerleştirdiklerinden söz etmektedir. E-yönetim yolunda bu tür gelişmeler, yerel yönetimlerin yurttaşlarla iş yapma şekillerini değiştirmekte ve aynı

zamanda kamu yöneticilerinin de yönetim biçimlerini derinden etkilemektedir (Durna ve Özel, 2008: 15). Bu hususta, yerel yönetimlerin e-dönüşümünde yerel yöneticilerin de önemli bir etkiye sahip oldukları söylenebilir. Zira yerel liderlerin e-devlet ile ilgili algılama ve beklentileriyle yerel düzeyde e-dönüşüme ne kadar hazır oldukları önemli bir sorundur. Bu konuda yapılan bir araştırma, yerel yöneticilerin önemli bir çoğunluğunun e-yerel yönetim uygulamalarının sunulan hizmetin ‘kalitesini’, ‘etkinliğini’ ve ‘verimliliğini’ artıracaklarına inandıklarını ortaya koymuştur. Fakat ‘yeterli bütçe olanaklarının olmayışı’ ve ‘yetiştirilmiş teknik eleman sıkıntısı’ e-yerel yönetimlere geçişte ciddi sorunlar olarak görülmektedir (Altınok ve Bensghir, 2005: 710). Bu da yerel yönetimlerde e-devlet uygulamalarının başarılı olmasında yöneticiler kadar kaynak imkânlarının da etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yerel yönetimlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılması ile elektronikleşen yerel yönetimlerin etkinliğinde ve verimliliğinde artış yaratacağına inanılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımından önemli katkılar beklemektedirler. Bunlar arasında yerel yönetimlerde elektronik devlet yapılanması, toplumu bilgi toplumuna taşımada bir çözüm yolu olarak görülmektedir. En genel şekliyle e-devlet yapılanmasından; kamu hizmetlerinin üretiminde ve sunumunda etkinlik ve demokrasinin tüm yönetim kademelerinde hayata geçirilmesi (Altınok ve Bensghir, 2005: 676) gibi birçok beklentiler yer almaktadır. Söz konusu beklentiler, yerel yönetimlerin e-dönüşümünün gerek kamusal ve gerekse demokratik sürecin işleyişinde ne denli önemli bir gelişme olduğunu göstermektedir.

Yerel yönetimler, halka yakınlık ve küçük yapılanmış dinamik organizasyon yapılarından dolayı e-devlet projelerinin uygulanabilirliği bakımından avantajlı bir konumdadırlar. E-devlet modelinin vatandaşların katılımıyla bir anlam ifade ettiği yaklaşımı, yerel yönetimlerin âdem-i merkeziyetçi koordinasyonu olanaklı kılan yapısı ve doğrudan yurttaşların ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda hizmet verme misyonu ile uyumaktadır (Kılıç, 2006: 53). Bu mantıktan yola çıkarak yerel yönetimlerin vatandaşla en çok doğrudan temas kurulabildiği, yerel ihtiyaçların en doğru analiz edilebildiği ve en etkin çözümlerin bulunabildiği birimler (Ayaz, 2009: 62) olarak vatandaş katılımında etkili olabileceği öne sürülebilir. Yani; çağımızda yerel yönetimlerin elektronikleşmesi sadece hizmet sunumunda değil; aynı zamanda yerel katılımın sağlanmasında da önemlidir. Mesela Enticott yerel yönetimlerin modernleşmesi sürecinde e-devlet yalnızca hizmetlerin elektronik ortamdan verilmesi açısından değil vatandaş ile yönetim arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanmasında yaratacağı katkılar açısından düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Emini ve Kocaoğlu, 2011:

184). Keza belediyelerin daha kaliteli hizmet sunması ve yerel hizmetlerde etkinlik sağlamanın yolu, yerel halk katılımından geçmektedir. Bu doğrultuda e-dönüşüm, yerel hizmetlerin kalite ve etkinliğini, yerel temelde ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlar oluşturmayı, yerel topluluk duygusunun geliştirilmesini ve etkin katılımını içermektedir. Karşılıklı etkileşimin yarattığı sinerji, gelişme sürecini beslemekte ve yenilemektedir. Etkileşim sistemi içerisinde bilgi alış-verişinin ortaya çıkardığı interaktif etkileşim, kentler için yenilik ve yaratıcılık fırsatları oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin çok yönlü hizmet verme ihtiyaçlarına yönelik, sürekli gelişen bilişim teknolojileri, yeni ufuklar açarak sorunlara uygun çözümler sunabilmektedir. Teknolojik-bilgi yoğun kent merkezlerinin birbirine bağlanması, aralarında etki-altyapı koridoru oluşmasına hizmet etmektedir (Kaypak, 2010: 258). Bunun yanı sıra, yerel yönetimlerin elektronikleşmesi merkezi yönetimle ilişkileri de daha güçlü hale getirmektedir. Zira günümüz bilgi toplumlarında yerel yönetimlerle merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin kendi aralarındaki iletişim, yerel yönetimler için eğitim, planlama ve kaynak paylaşımı gibi konuların artık e-devlet sistemi içerisinde yer alması gerekmektedir (Ayaz, 2009: 63). Yerel yönetimlerde yaşanan e-dönüşümün, yönetimde birliğin gerçekleşmesi ve yerel yönetimlerin bu birliğin bir parçası haline gelmesinde de büyük bir rol üstlendiği ortaya çıkmaktadır.

Son olarak Türkiye’de de e-devlet uygulamalarının yaygınlaşmasında ve bilgi toplumunun güçlenmesinde belediyelerin önemli bir rolü olduğu düşüncesinin varlığından söz edilebilir. Mesela bilgi teknolojilerinin kamu hizmetlerine uygulanmasında Deloitte, Türkiye’nin hazırladığı “E-Devlet Yolunda E-Belediye Kıyaslama Çalışması” ile farklı sonuçlar yarattığını öne sürmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’deki belediyeler iyi yönetim, kaliteli hizmet, demokratik katılım ve eğitim alanlarında bilgi teknolojilerinden ve internetten giderek daha fazla yararlanmakta (Özkara, 2010: 71) olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu durum, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde yeni bir form kazanan e-belediyecilik kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

3. E-BELEDİYECİLİĞİN DOĞUŞU VE YEREL DEMOKRASİYE KATKILARI

E-belediyecilik, bilişim teknolojilerinin belediyecilik alanında kullanılmasını içeren yeni bir kavramdır. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren internetin ticari kuruluşlara ve kişisel kullanıcılara açılmasıyla oluşmaya başlayan akım 2000’li yılların başlarından itibaren devlet kuruluşları ve belediyeler ile vatandaşlar arasındaki hizmetlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi anlamına gelen e-devlet ve daha sonra da e-belediyecilik kavramlarının

oluşmasına neden olmuştur (Özkara, 2010: 58). Bu süreçten sonra daha sık kullanılmaya başlanan e-belediyeçilik kavramı, çok değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Mesela bir tanıma göre e-belediye kavramı, belediye yönetimi ile yerel yönetim hizmet ve faaliyetlerinde enformasyon teknolojilerinin kullanımı, vatandaş ve işletmelere internet üzerinden etkin bir biçimde hizmet sunumu, kurum içi birimlerin bilgisayar ağları ile bütünleşmesi ve ilgili dış birimlerle ağ üzerinden iletişimin sağlanması şeklinde tanımlanmıştır. Bir başka anlatımla e-belediyeçilik, sadece internet üzerinde bir belediye web sitesinin faaliyet göstermesi işlemi değil, bütüncül bir dönüşüm hareketidir. Bu dönüşüm hareketinin merkezinde belediye bünyesindeki tüm bölüm veya daire başkanlıklarının enformasyon teknolojileriyle bütünleştirilmeleri bulunmaktadır. E-belediye, yani interaktif belediyeçilik, çağın gerektirdiği teknolojik altyapıyı kullanarak klasik belediyeçilik anlayışının dışına çıkılan modern ve katılımcı belediyeçilik olarak görülmektedir (Kaypak, 2010: 261). Bu nedenle elektronik belediyeçilik, sadece belediyenin iç iletişim ve hizmetlerinin internet yoluyla kolaylaştırılmasını değil, halka verilen belediye hizmetlerinin internet yoluyla daha verimli, etkin, ulaşılabilir ve şeffaf hale getirilmesi (Özkara, 2010: 61) amaçlarını kapsamaktadır.

Yukarıda kısmen bahsedildiği üzere, e-belediyeçiliğin sadece internet sitesi kurmakla sağlanacağı düşüncesi yanlıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin web sayfası oluşturmakla sınırlı tutulması, e-belediye uygulamasının sadece bir yönünü ortaya çıkarmaktadır. Diğer “e” yapılanma içerisindeki örgütlerde olduğu gibi, e-belediye uygulamasına geçiş süreci de beş aşamalı (bilgisayarlaşma, otomasyon, internet, web sitesi kurma, yönetimi internete taşıma) olarak gerçekleşmekte (Şahin, 2007: 167); ancak e-dönüşümün gerçekleşmesi uzun bir süreci gerektirmektedir. Daha anlaşılır bir ifadeyle, e-belediyeçiliğin gelişimi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. İnternet, endüstriyel, ticari, finansal alanlar, üretim, eğitim sektörleri ve kamuda çok önemli bir bilgi iletişim aracı şekline gelmiştir. Yerel ve kentsel yönetimlerin bilgi verme ve alma fonksiyonları idari bakımdan çok önemli olduğundan, İnternet’in bu kurumların yönetim ve hizmet uygulamalarında yer alması kaçınılmazdır. E-Belediye Sistemi, sadece belediyenin içindeki birimler ve yetkililer tarafından kullanılması düşünülen bir sistem değildir. Yönetim, belediye birimleri ve bilgi alışverişine ihtiyaç duyan her vatandaşın kullanımına açık, şeffaf bir bilgi iletişim sistemidir. Bu durum, gerçek ve katılımcı demokrasinin yerel yönetimlerce temsil edilmesine katkıda bulunmakta (Çoruh, 2008: 6) ve yerel yönetimlerin elektronikleşerek demokratikleşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu süreç, e-yerel yönetimlerin katılımcı demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmasına yol açmaktadır.

Belediyelerin işleyişini hızlandırmak üzere geliştirilen e-belediyeçilik projesi, belediyelerin hizmet anlayışlarının değişmesi açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. E-belediyeçilik belediyelerin hemen her açıdan (hizmet, yönetim anlayışı, yeni istihdam olanakları gibi) ülke kalkınmasına katkılarını artıracak kapsamlı bir projedir ve bu proje kapsamında internet teknolojisinin yerel halkın kullanımına sunulması öngörülmektedir. Bu yolla belediye ve yerel halk arasında karşılıklı iletişim ve bilgi alışverişi yolu ile kaliteli hizmet sunumu ve yerel demokrasinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Yerel halka hizmet üretme sorumluluğu ile donatılmış olan belediyelerin bu sorumluluğunu yerine getirebilmesi için teknolojik gelişmeleri kurumsal işleyişe aktarmaları gerekmektedir (Ayaz, 2009: 63). Bu açıdan e-belediyelerin başarısı, e-belediyeçilik sürecinin sadece bir gösteriştan ibaret değil, teknik altyapısının sağlam temeller üzerine kurulduğu bilişim teknolojilerinden yoğun bir biçimde yararlandığı bir sistem üretilmesine bağlıdır. Aksi takdirde bu proje kuruluş amacını gerçekleştirilememiş olacaktır.

Yerel yönetimlerde, özellikle belediyelerde elektronik dönüşümün yavaş da olsa gerçekleştiğini vurgulamak gerekmektedir. Çünkü 5393 sayılı yasaya bakıldığında e-yönetim ile ilgili açık ve net bir düzenleme görülememekte; yalnızca belediyenin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. maddesinde “coğrafi ve kent bilgi sistemleri” hizmetlerini yapmaktan bahsedilmektedir. Fakat gerek 5393 sayılı kanunun ilgili hükümleri gerek 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde vatandaşların bilgi edinmesini kolaylaştırmak amacıyla bu kanunda e-yönetim ile ilgili emredici düzenlemeler yer almalı ve bu konuda yerel yönetimlere açık sorumluluklar verilmelidir. Çünkü bulunduğumuz çağ, artık bilişim çağı olarak nitelendirilmektedir. Örnek olan 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunuyla birlikte gerek kamu gerek özel sektör için internet ortamında işlem yapma olanakları arttırılmış bulunmaktadır (Bulgan, 2008: 184). Bu nedenle çağa ayak uydurmak isteyen bütün belediyelerin hizmetlerin yürütülmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden yoğun bir biçimde yararlanması bir gereklilik halini almıştır.

E-belediyeçilikte gelişim çok yavaş olmasına rağmen, küreselleşmeyle birlikte çağa ayak uydurma zorunluluğu nedeniyle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki inanılmaz gelişimler, belediyelerde e-dönüşümü gerçekleştirmektedir. Teknolojik uygulamalar geliştikçe, modası geçmiş yöntemler daha etkin süreçlere dönüştürülmekte ve hizmetlerin düşük maliyette, daha verimli ve daha hızlı olarak sunulması gerekmektedir. E-belediye girişimleri, kullanımı kolay, tek noktadan hizmet veren sitelere destek vermektedir ve eskiden yazılı belge, faks ve posta yöntemlerini kullanarak sunulan kamu ve belediye hizmetlerini elektronik ortamda sağlamak

yönetmelik, şeffaflık ve önemli oranda parasal tasarruf sağlamaktadır. Vatandaşlar, e-belediye sayesinde belediyeyle daha hızlı etkileşim sağlayarak talep ettikleri hizmetleri kişiselleştirebilmekte, yönetimin çalışmaları hakkında daha ayrıntılı bilgi edinebilmekte, belediyelerin tedarik yöntemlerini izleyebilmekte, mevzuat ve yasalar hakkında bilgi edinebilmekte ve seçim ile gelen idarecilerin davranışlarını izleyerek onlara doğrudan geri bildirim sağlayabilmektedirler (Çoruh, Tarihsiz: 7).

Yerel nitelikli elektronik dönüşüm sürecinin en önemli sacayaklarından birinin e-belediyecilik projesinin halka en yakın yönetim birimleri olmaları nedeniyle hem yönetmelik (vatandaşlara bilgi sağlama ve hizmet götürme) hem de siyasi (bir demokrasi okulu olma) bir takım işlevleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda internetin yerel yönetimlerde kullanılmasının hem yönetmelik hem de siyasi boyutunun olduğu (Şahin, 2007: 167) görülmektedir. Bu durum, yerel anlamda e-dönüşümün siyasi boyutunun olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bunlar yerel yönetimlerde siyasi olarak internet yolu ile hizmetlere katılıma imkân sağlanması, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi alanlarda daha etkin olabilme, yönetmelik olarak ise, daha çok belediyelerde web sayfası oluşturma faaliyeti olarak (Genco, 2010: 7) ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle e-belediyeciliğin siyasi hedefinin; *internet* yardımı ile katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi birçok alanlarda daha iyi bir performans sergilemek (Özkara, 2010: 57) olduğu öne sürülmektedir. Belediyelerin elektronikleşmesi, hem verilen hizmetlerde şeffaflık ve kolaylık sağlarken hem de yerel demokrasiye çok önemli katkılar sağlamaktadır. Artık günümüzde gelişmiş ülkelerdeki çoğu şehirde kurulan portallar aracılığıyla şehirde yaşayan kişilere belediye hizmetleri hakkında bilgi sunulmakta, işlemler için gerekli formlara çevrimiçi (online) olarak erişim sağlanmakta ve belediyecilik işlemlerinin çoğu belediye binasına uğramadan çevrimiçi olarak yapılabilmekte, interaktif şehir haritaları, çevrimiçi şikayet, istek, öneri ve e-demokrasi olarak da tanımlanan düşünceleri ifade etme olanakları sunulmaktadır. E-belediyecilik sayesinde işlem ve hizmet süreleri kısaltılıp, belediye yönetimlerinin verimliliği, etkinliği ve hizmet kalitesi artırılabilirdiği gibi yönetimde de şeffaflık sağlanabilmektedir (Özkara, 2010: 58–59). Bilgi ve iletişim teknolojisinin belediye hizmetlerinde kullanılmasıyla yönetimde şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık vasıflarının güçlendirilmesinde büyük avantajlar sağlayan e-belediyeciliğin, çağdaş demokrasilerin kaydettiği gelişmeler içerisinde önemli bir pay sahibi olduğu öne sürülmektedir.

Son zamanlarda dünyanın birçok ülkesinde yerel yönetimlerde e-devlet uygulamalarının etkin bir şekilde uygulandığı bilinmektedir. E-devlet uygulamalarında ön sıralarda olan

lkeler, yerel yönetimlere yönelik düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Bu ülkelere başta ABD, Fransa ve İngiltere rnek olarak gösterilebilir. Mesela İngiltere'nin e-belediyeler için milli bir strateji belirlemesi önemli sayılmaktadır. Söz konusu strateji; kamu hizmetini etkili ve verimli üretme ve sunma, yerel halkın yönetime katılımını teşvik etme ve yerel yönetim birimleri ile merkez yönetim birimleri arasında eşgüdümü sağlama (Altınok ve Bensghir, 2005: 676) şeklinde üç temel nokta üzerinde belirlenmiştir. Gelişmişlik düzeyi yüksek olan bu ülkelerde e-belediyeciliğe ilişkin milli stratejilerin oluşturulması yerel yönetimlerde e-dönüşüme ne kadar önemsendiğini ortaya koyması açısından manidar kabul edilebilir.

Belediyelerin elektronik ortamda hizmet vermesi vatandaşın işini kolaylaştırdığı gibi memnuniyet düzeyini de arttırmaktadır. Vatandaşlar su, emlak, evre temizlik, ilan reklam, kira ve benzeri alanlardaki ihtiyaç ve yükümlülükleri gereği belediyeler ile çok sıkı bir bağlantı içindedir. Belediyeler daha çok bilgisayar gelir ve tahsilt, muhasebe, emlak vergisi, abone hizmetleri işlemlerinde kullanmakta olduğu için için vatandaşa dönük yüzü zayıf kalmıştır. Bunu geliştirmek için çeşitli projeler yapılmaktadır. Mesela yerel yönetimle ilgili olarak devlet destekli YerelNet (2001) ve YerelBilgi (2003) olmak üzere iki tane proje hayata geçirilmiştir. Yerel net projesi "Türkiye'nin Yerel Yönetimler Portal" ve Yerel bilgi projesi "Yerel Yönetimler Bilgi Tabanı Projesi" olarak faaliyet göstermektedir. İnternetin belediyeler tarafından yalnızca tanıtım ve halkla ilişkiler amaçlarıyla değil, aynı zamanda yönetimde karşılıklı iletişim ve katılım aracı olarak da kullanılması gerekmektedir (Genco, 2010: 19). Özellikle belediyelerin hizmet sunma araçlarının seçimi için vatandaşların görüşlerinin online olarak belirlenmesi, vatandaşlara katılımcılık kültürünün kazandırılması açısından son derece önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Zira vatandaşların kendi tercihlerinin yönetimde dikkate alındığını bilmeleri, katılımcılık kadar etkinlik duygusunun da gelişmesine katkıda bulunarak yerel demokrasilerin ve buna paralel olarak merkezi yönetimde demokrasinin güçlenmesinde etkili birer etken olarak işlev görebilir.

Daha önce de belirtildiği üzere, yerel yönetimlerde e-belediyecilik uygulamalarının demokrasiyi değişik açılardan güçlendirdiğine inanılmaktadır. Mesela Clift; internetin en demokratikleştirici yönünü, insanların gruplar halinde örgütlenme ve iletişimde bulunma yeteneklerini artırması olarak değerlendirmiştir. Özgür elektronik meclis ve birlikler bağlamında, yurttaşlar politika, yönetişim ve topluma katılım ve söz sahibi olmak için yeni olanaklar elde edeceklerdir. Önümüzdeki on yıl içerisinde, internetin gelişiminde ve demokrasinin inşasında aktif rol oynayanlar, aynı zamanda, gelecek yüzyılda 'çevrim içi

demokrasi'nin (democracy online) tohumlarını atma şansına sahip olacakları gibi herhangi bir modern ulusun kuruluşundakine benzer, bugün yapılan seçimler, savunulan idealler, kabul edilen kurallar ve oluşan beklentiler, gelecek kuşaklar için demokrasi bağlılığının önündeki fırsatları belirleyeceğinden (Çekiç, 2010: 164) söz edilmektedir. Bunun yanı sıra, Avrupa konseyi de, demokrasinin elektronik boyutuna değinerek; demokrasinin gelişimini ve yaygınlaşmasını sağlamak üzere teknolojiyi kullanmayı hedeflemektedir. Elektronik demokrasi, demokratik kurumlar ve demokratikleşme süreçlerine kamunun ilgisi ile katılımını artırmak için yeni fırsatlar sunmasının yanında bu yöntem ile sivil topluma destek sağlama ve politika oluşturma yöntemlerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. E-demokrasi, demokrasinin sahip olduğu kapasitenin gücünü girişimleri kolaylaştırmak için aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı yaymakta, siyasi önceliklerin yeniden tanımlanması için yerel ve küresel toplumun dönüşümüne (Toprak, 2010: 87–88) önemli katkılarda bulunacağı beklenmektedir.

Yerel demokrasinin gelişiminin yerel katılımın sağlanmasına bağlı bir süreç olarak nitelendirilebileceğinden söz edilmektedir. Çünkü söz konusu katılım e-dönüşüm ile gerçekleştirilmekte ve bu nedenle elektronik ortamda sağlanmaktadır. Zira Henden e-belediyeçiliği; e-katılım kapsamını uzaktan yönetim ve politik katılım, iletişim hizmetleri ve online hizmetler doğrultusunda değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeye göre, uzaktan yönetimin iletişim hizmetleri kapsamında, yerel yönetim görevlileri ile yapılabilecek olan e-mail haberleşmeleri, online hizmetler kapsamına da belediyelerin karar alabilmeleri için günlük konularla ilgili vatandaş görüşünü yansıtan formların elektronik ortamda doldurularak belediyeye gönderilmesi yer almaktadır. Politik katılım kapsamında ise; vatandaşların belediyenin blogunda yapacakları politik tartışmaları veya belediye meclis üyelerine ya da başkanına email aracılığı ile ulaşmaları iletişim hizmeti olarak, belediyelerin yapacakları online anketlerde oy kullanmaları ve yine site üzerinden post edilen yerel referandum ve yerel seçim sonuçlarına ulaşabilir olmaları online hizmetler olarak (Çekiç, 2010: 164–165) değerlendirilebilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere, elektronik dönüşüm yerel yönetimleri önemli ölçüde etkilemiş ve bu nedenle de yerel katılımın elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Son yıllarda, ülkemizdeki belediyelerde, e-katılımın artırılabilmesi adına Henden'in tanımıyla, kentle ilgili verilerin teknoloji aracılığı ile değerlendirilerek, kent ve toplum faydasına yönelik üretilen bilgilerin vatandaşlara sunulduğu e-belediye sistemleri kurulmaktadır. E-belediye uygulamalarında ise, vatandaşın evinden, bir internet kafeden veya bir kiosk üzerinden belediye ile ilgili tüm işlemlerini yapabilmesi, dilek ve taleplerini

iletebilmesi bu hizmetlere vatandaşların katılımının sağlanmasıyla daha etkin ve verimli bir hale gelmesi beklenmektedir. Buna paralel olarak vatandaşların belediyeden interaktif olarak yanıt alabiliyor olması, yapmış olduğu başvurunun durumunu web tabanlı bir ara yüzler üzerinden takip edebiliyor olması ve kendi sunmak istediği katkıları belediye yetkililerinin dikkatine sunabiliyor olması (Çekiç, 2010: 164) katılımcı demokrasinin en gelişmiş boyutlarını yansıtmaktadır. Söz konusu teknik ve elektronik tabanlı belediye uygulamaları, sağladığı katılım avantajları sayesinde yerel demokrasinin güçlenmesinin yanı sıra genel anlamda demokrasinin gelişmesi imkânlarını da arttırmaktadır.

4. SONUÇ

Yerel yönetimler, merkezi yönetimlere kıyasla gerek demografik ve gerekse coğrafi açıdan küçük ölçekli yerleşmelerde faaliyet gösterdikleri için doğrudan demokrasi imkânlarına nispeten daha yakın yönetim birimleri olarak algılanmaktadırlar. Söz konusu algı nedeniyle neredeyse demokrasinin başkenti olarak ilan edilmektedirler. Nitekim yerel yönetimleri demokrasi okulu olarak gören anlayışın temelinde de bu düşünce yatmaktadır. Sahip olduğu nüfus cesameti ve mekânsal yakınlığın yanı sıra yerel sorunların merkezi olanlara nazaran hem daha az karmaşık olması, hem de yaşadıkları yakın çevrenin vatandaşların yaşamını daha fazla etkilemesi nedeniyle yerel yönetimlerin halkla daha yakın ilişkiler içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin demokratikleşme ve siyasal katılım düzeylerini arttırdığına inanılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin bir parçası olarak nitelendirilen bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi yönetim alanında kullanılmaya başlamasıyla e-devlet uygulamaları kapsamında e-yerel yönetim ve e-belediyecilik kavramları ortaya çıkmıştır. Söz konusu e-devlet uygulamalarının yerel yönetimler düzeyinde demokrasinin gelişimine büyük katkılarda bulunduğu iddia edilmektedir. Çünkü yerel yönetimlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılması sonucu yaşanan e-dönüşüm sürecinin, bu yönetsel birimlerdeki hem hizmet verimliliğini hem de katılım düzeyini arttırdığı düşünülmektedir. Zira halk, e-devlet uygulamaları sayesinde yedi gün, yirmi dört saat ile tabir edilen zamandan bağımsız hizmet alabilmekte ve karar alma süreçlerine katılabilmektedir. Söz konusu elektronik imkânlar vergi ve harç hizmetlerinden yönetsel kararlara katılmaya kadar geniş bir yelpaze içerisinde halka sunulmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlerde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmanın hem hizmet kalitesini, hem de demokratikleşme düzeyini arttırdığına dair birtakım ipuçları bulunmaktadır.

Mevcut literatür üzerinde yapılan incelemeye göre, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ulusal düzeyde olduğu gibi, yerel düzeydeki demokrasilerin gelişimi için birtakım avantajlar taşıdığı tespit edilmiştir. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel yönetimler düzeyinde kullanılması yönetimde şeffaflığı ve katılım imkânlarını arttırdığı belirlenmiştir. Nitekim Moon'un belirttiği gibi, web teknolojileri vatandaş ile devlet arasındaki bağın oluşumunu kolaylaştıran (Hazman, 2005: 69) bir durum olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerde özellikle belediyelerdeki elektronik dönüşümün etkin bir demokratik dönüşümü de beraberinde getirmesi umulmaktadır. Zira bilişim araçları sayesinde vatandaş ile devlet yakınlaşmakta ve hatta yönetimde doğrudan doğruya söz sahibi olmaktadır. Vatandaşın yönetimin merkezinde yer alması için ise, yerel yönetimlerin elektronikleşmesi ve toplumun da bilişim teknolojilerini kullanmaları e-belediyeciliğin gelişmesine ve dolayısıyla yerel halkın hem hizmetlerden yararlanması, hem de yönetime katılması önemlidir. Bu çalışmada e-belediyecilik ile yerel katılımın sağlanacağı kanısına varıldığı gibi yerel hizmetlerde de etkinlik ve verimlilik elde edileceği kanısına varılmıştır.

E-devlet uygulamalarının yukarıda sözü edilen avantajlarının gerçekleştirilebilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi zorunludur. Mesela Kösecik ve Karkın'ın belirttiği gibi, merkezi yönetimin, e-devlet hizmetlerinin yaygınlaşması için gerekli kaynaklara sahip bir yerel yönetim sistemini mümkün kılan reformları gerçekleştirilememesi (Şatır, 2009: 179) yerel yönetimlerde e-dönüşümün yetersiz düzeyde kalmasına neden olur. Bu nedenle yerel yönetimlerde e-dönüşümün gerçekleşmesi için yerel yönetimlerin yeterli gelir kaynaklarına sahip olması gerekmektedir. Yerel yönetimlerin yeterli gelir kaynaklarına sahip olmasının yanında yerel yöneticilerin de bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda daha bilinçli olması gerekmekte ve yerel halka bu teknolojileri kullanabilmeleri için gerekli imkânları sağlaması gerekmektedir. Ayrıca vatandaşların e-yerel yönetimlerin sağladığı hizmet ve katılım imkânlarından yararlanabilmeleri için bilişim okuryazarlığı yeterliliğine sahip olmaları yani, bilgisayar ve internet teknolojilerini doğru ve bilinçli bir biçimde kullanabilmeleri zorunludur. Bunun yanında, yerel yönetimler düzeyinde e-dönüşüm konusunda doğru stratejiler belirlenmesi ve bilişim teknolojilerinden yüksek oranda yararlanılması da, yerel yönetimlerin e-dönüşümüne ve yerel demokrasinin gelişmesine katkıda bulunabilecek önemli avantajlar olarak gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- ALTINOK, A. Ramazan ve Bensghir, Türksel Kaya (2005), “Türk Kamu Yönetiminde E-Dönüşümün Yerel Boyutu”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1 Reform**, (Editör: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik), Ankara: Nobel Yayın, ss: 675-715.
- AYAZ, Taner (2009), **Bir E-Devlet Uygulaması Olarak Yerel Yönetimlerde Açık Kaynak Kodlu Yazılımların Kullanımı**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BULGAN, Erkan (2008), **Avrupa Yerel Yönetimler özerklik Şartı ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- ÇEKİÇ, Anıl (2010), “Küreselleşen Dünyada Yerelleşme Süreci ve Yerelleşmede Demokratik Zeminin Sağlamlaştırılması İçin E-Katılımcılık Çözümünün Değerlendirilmesi”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 11, Sayı: 2, ss: 155-168.
- ÇORUH, Mustafa (2008), “Belediyeler ve İnternet”, Ankara: İnet-tr’08-XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- ÇORUH, Mustafa (Tarihsiz), “Türkiye’de E-Belediye Araştırma Sonuçları”, (<http://inet-tr.org.tr/inetconf14/bildiri/2.pdf>, Erişim Tarihi: 29.01.2012).
- DURNA, Ufuk ve Özel, Mehmet (2008), “Bilgi Çağında Bir Yönetimsel Dönüşüm Yaklaşımı: E-(Yerel) Yönetim”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, ss: 1-32.
- EMİNİ, Filiz Tufan ve Kocaoğlu, Mustafa (2011), “Bilişim Teknolojileri Kullanımının Hizmet Sunumuna Etkileri: Konya İl Özel İdaresi Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, ss: 179-200.
- EMİNİ, Filiz Tufan (2009), “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Manisa, ss: 31-48.
- GENCO, Mehmet İlker (2010), **Türkiye’de Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları ve Gelişim Süreci**, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GEYMEN, Abdurrahman ve Karaş, İsmail Rakıp (2006), “Yerel Yönetimlere Yönelik E-Belediye Uygulamaları”, İstanbul: 4. Coğrafi Bilgi Sitemleri Bilişim Günleri.
- GÜLER, Birgül Ayman (2006), **Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım**, Ankara: İmge Kitabevi.

- HAZMAN, Gülsüm Güler (2005), “Afyonkarahisar Belediyesinde E-Belediye Uygulamaları ve Yerel Farkındalık”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: VII, ss: 65–84.
- KAYPAK, Şafak (2010), “E-Dönüşüm Sürecinde E-Devlet Yapılanması ve Antakya Belediyesine Yansıması”, 8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İstanbul, ss: 257–272 (<http://beykon.org/foto2010/21.pdf>, Erişim Tarihi: 15.01.2012).
- KILIÇ, Özgür (2006), **E-Devlet Anlayışının Büyükşehir Belediye Yönetimlerinde Uygulanması: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Örneği**, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZKARA, Nedime (2010), **E-Belediye: Tarsus Örneği**, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ŞAHİN, Ali (2007), “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları ve Konya Örneği”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 29, ss: 161–189.
- ŞATIR, Ahmet İhsan (2009), **Avrupa Birliği Sürecinde Yerel Yönetimlerde E-Dönüşüm ve Türkiye**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- TOPRAK, Zerrin (2010), “E-Yönetişim ve E-Demokrasi”, **Yönetişim Kuram Boyutlar Uygulama**, (Editör: M. Akif Çukurçayır ve Diğerleri), Konya: Çizgi Kitabevi, ss: 73–106.